

21. Pethő József 2006: *Jelentéstan. Tankönyv a BA képzés számára* / Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza.
22. Szarka László 2004: *Kisebbségi léthelyzetek – közösségi alternatívák* / Lucidus Kiadó, Budapest.
23. Zoltán András 2005: *Szavak, szólások, szövegek. Nyelvészeti és filológiai tanulmányok* / Budapest.

Стаття надійшла 25.09.2017 року

УДК 811.161.2'373.21

Ірина Гонца, Валентина Розгон
(Умань, Україна)
e-mail: vitek161278@i.ua

МАТЕРІАЛИ ДО «СЛОВНИКА ОЙКОНІМІВ УМАНЩИНИ»

Статтю присвячено етимологічним особливостям ойконімів Черкаської області, зокрема назв поселень історичної Уманщини, які є органічною частиною пропріативного простору краю. Кожна словникова стаття містить інформацію про обставини виникнення денотата, що має важливе значення для з'ясування походження його назви. Водночас пропонується дослідження, що охоплює ойконіми від літер Д до І включно і є продовженням попередніх матеріалів, дає досить повне уявлення про дериваційні особливості та мотиви номінації онімного простору зазначеної території.

Ключові слова: номінація, ойконім, лексико-семантична група, пропріатив, словотвірна модель.

Гонца І., Розгон В. Матеріали к «Словарю ойконимов Уманщини».

В предлагаемой научной статье представлен фрагмент историко-этимологического словаря ойконимов Уманщины, в процессе работы над которым было привлечено максимум доступных исторических, географических, статистических и других источников, что способствовало обеспечению полноты информации при этимологизации каждого названия поселения. Анализ топонимии данной территории показал, что для ойконимикона Уманщины характерной является реализация в украинской топонимии трех основных принципов номінации: 1) по отношению к человеку; 2) по отношению к другим географическим объектам; 3) семантическая связь с внутренними свойствами денотата. В рамках этих принципов реализуются различные мотивы номінации, отражающие конкретные признаки, которые легли в основу внутренней формы пропріатива. Названия населенных пунктов посесивного типа оказались самыми распространенными. Объясняется это тем, что для ойконимов, сформированных преимущественно в конце XVII – начале XIX века, характерным было указание на основателя или владельца поселения. Они раскрывают специфику ойконимикона этой территории как на общеукраинском пропріативном фоне, так и на общеславянском. Для создания абсолютного большинства отантропонимных ойконимов использовался суффикс -ивк(а), реже – суффиксы -ов(е), -ев(е), -к(а), -ин и флексия -е.

Ключевые слова: номинация, ойконим, лексико-семантическая группа, проприатив, словообразовательная модель.

Gontsa I., Rozhon V. Materials to the «Dictionary of place-names of Uman area».

Offered scientific research presents a fragment of a made historical-and-etymological dictionary of the placenames of Uman region. Maximum of available historical, geographical, statistical and other sources which contributed to ensuring the fullness of information in etymologization of each name of the settlement were attracted in the process of work on the dictionary. The analysis of placenames on this territory showed that realization of three main principles of nomination in Ukrainian toponimy: 1) by relation to a person; 2) by relation to other geographic objects; 3) by internal properties of denotate were typical for a placement system of Uman region. Different motives of nomination which reflected specific features that formed the basis of the internal form of a propriative were realized within these principles. The names of settlements of a possessive type were the most widespread. It is explained by the fact that indication to the founder or the owner of a settlement was characteristic for the placenames formed chiefly in the late 17th and early 19th centuries. They revealed the specificity of a placename system in this territory both on Ukrainian national propriative background and on general Slavonic one. Suffix -ivk (a), rarely – suffixes -ov (e), -ev (e), -k (a), -yn and flexia -e were used in forming the absolute majority of placenames from anthroponymic names.

Keywords: nomination, place-name, lexical-and-semantic group, propriative, wordformation model.

Пропонована стаття продовжує низку публікацій, присвячених ойконімії історичної Уманщини. На прикладі найменувань поселень, що починаються на літери від Д до І включно, простежено процес формування ойконімікону Уманщини на діяхронно-синхронному рівнях: від перших писемних згадок в історичних джерелах до сьогодення. Мета дослідження – визначити у хронологічному аспекті етапи становлення ойконімії системи зазначеної території Черкаської області й на основі цього здійснити лексикографічне опрацювання назв населених пунктів із погляду походження та дериваційної структури.

Дарпéнка – х., Ум. Як н. п. відоме у 1924 р. [43, с. 86]. Ген. синг. ел. посесив, пор. ОН *Дарпенко*.

Дзенгелівка – х., Хр. 1924 – х. *Дзенгелівка* [43, с. 88]. Знято з обл. н. п. Трансойк. н., див. *Дзензелівка* (Мн.).

Дзензелівка – с., Дзн., Мн. Відоме з I пол. XVIII ст. [25, с. 36; 17, с. 454]. 1790–1791 – *Dzëgielowka* [3, V/2, с. 700]. 1829, 1869 – *Зензелівка, Дзенгалевка, Дзензелівка, Дзензелевка, Дзенгелівка, Дзензелівка* [25, с. 36]. 1834 – с. *Дзендзелевка* [32, с. 351]. 1895 – с. *Дзенгелевка* [45, с. 279]. 1924 – с. *Дзенгелівка* [43, с. 78]. 1946 – с. *Дзензелівка* [48, с. 279]. Версії походження н.: 1) від рослини *дзеньгель* (дудник) [21; 25, с. 36; 10, I, с. 378]; 2) від ОН *Дзензя* [25, с. 36], що більш імовірно; див. також ОН *Дзендзель* [7, с. 129].

Дібрівка – с., Хлд., Мс. Існувало у XV ст. [9, с. 19]. 1765 – *wieś Dombrowka* [3, V/2, с. 194]. 1864 – с. *Дубровка* [32, с. 337]. 1924 – с. *Дубрівка* [43, с. 80]. 1946 – с. *Дібрівка* [48, с. 277]. Нове поселення виникло в дубовому лісі – *діброві* після того, як татари спалили с. в урочищі Дубина під Тарнавою [9, с. 19]. Локатив. демінут. дер., пор. ГТ *діброва* – «листяний ліс, на родючих ґрунтах якого переважає дуб; ділянка поля серед дубів» [6, с. 24; 10, I, с. 452; 12, с. 32; 24, с. 226; 29, с. 182; 40, II, с. 296; 52, с. 42]; див. також ОН *Дуброва* (I пол. XV ст.) [8, с. 102].

Дмитрушки – с., Дмт., Ум. У XVIII ст. існувало два с.: *Старі і Нові Дмитрушки* [17, с. 591; 27, с. 169]. 1755 – *д. Дмитрушки* [31, с. 31]. 1766 – два села: *Dymitruszki, Dymitryszki Male* [3, V/2, с. 195]. 1787 – *Dmitraszki Male, Dmitraszki Wielkie* [3, V/2, с. 700]. 1790–1791 – *Dmitraszki Male, Dmitraszki Stare* [3, V/2, с. 700]. 1834 – с. *Дмитровское* [32, с. 347]. 1842 – об'єднано в один н. п. – *Дмитрівське* [17, с. 591; 27, с. 169]. З 1917 – *Дмитрушки* [27, с. 170]. 1924 – с. *Дмитрівське* [43, с. 86]. Відантроп. родова н., що зазнала усічення, пор. також ОН *Дмитрушко* [46, с. 108], *Дмитро* (1349) [40, I, с. 302]. За переказами, один із братів *Дмитро* заснував х., який дуже швидко став зростати [27, с. 169]. Варіант: 1) кваліт.-посесив. н.-сл.-сп. (прикм. *малий, великий*, що вказують на розмір пос., та ойк.); 2) локатив. дер. (ойконіміз. ад'єкт.).

Добра – с., Дбр., Мн. Відоме з XVIII ст., хоча, ймовірно, існувало в XVII ст. [25, с. 39]. 1766 – *wieś Dobra* [3, V/2, с. 196]. 1834 – (пд.-сх. частина с. Красноставка) *Доброе* [32, с. 365]. 1895 – с. *Добра* [45, с. 279]. 1924 – с. *Добре* [43, с. 78]. 1926 – *Добра* [44, с. 150]. Н. пов'язана зі смаковими властивостями води [25, с. 39]. Квалітат. дер. (ойконіміз. прикм.), пор. *добра* – «смачна; доброякісна» [10, I, с. 397; 11, I, с. 143; 37, III, с. 18–21].

Добржанскаго – х., Мс. 1885 – *х. Добржанській* [2, с. 32]. 1895 – *х. Добржанскаго* [45, с. 154]. Знято з обл. н. п. Ген. синг. ел. посесив, пор. ОН *Добржанськіє* [7, I, 4, с. 566]. Варіант: ном. синг. ел. посесив.

Доброводи – с., Дбв., Ум. Відоме з XVII ст. [17, с. 591]. 1766 – *Dobrowoda* [3, V, 2, 195]. 1834 – с. *Доброводы* [32, с. 347]. 1887 – *Доброводы* [41]. 1924 – с. *Доброводи* [43, с. 73]. Кваліт. дер. (н. за смаковими особливостями води), пор. *добрий* – «який має позитивні якості або властивості, що відповідають поставленим вимогам, задовольняють їх (про предмети, тварини, рослини і т. ін.» [40, II, с. 322–323].

Добрянка – с-ще, Квк., Тл. Як н. п. згадується у 1926 р. [44, с. 150]. Гіпотези походження н.: 1) від апел. *добрий*; 2) від апел. *дебрі* [20, с. 27]. На нашу думку, н. – кваліт. ойк., пор. *добрити* – «удобрювати (ґрунт)», *добрий* [40, II, с. 323, 322]; див. також апел. *дебрі* – «хаші, непрохідні

ліси» [20, с. 27], ОН *Добрянковъ* (1004) [47, с. 532], *М. Добриянь* [34, с. 150].

Довгѣньке – с., Крс., Тл. Виникло на поч. XVIII ст. [15, с. 20]. 1790 – 1791 – з *Dolheńkim* [3, V/2, с. 702]. 1834 – с. *Довгеньке* [32, с. 359]. 1887 – *Долгеньки* [41]. 1895 – с. *Долгенькое* [45, с. 279]. Кін. XIX – поч. XX ст. – *Долгенька* [18]. 1924 – с. *Довгеньке* [43, с. 85]. Кваліт. демін. дер. (ойконіміз. прикм.), пор. *довгенький* < *довгий* – «довгий; довговічний» [10, I, с. 401]; див. також ОН *Долгой* (135) [47, с. 130], *Долгий* (1570) [8, с. 98].

Довжѡк – х., Мн. 1885 – х. *Должекъ* [5, с. 32]. 1926 – *Довжок* [44, с. 150]. Ойконіміз. апел. із кваліт. значенням, пор. *должикъ* – «довге, продольне дерево» [11, I, с. 460]; див. також ОН *Должиков* (1578) [8, с. 98], *Левъко Довъженко* (1649) [34, с. 126].

Долѹнка – с., Івх., Мс. Давня н. – *Яцковиця* [48, с. 900]. 1864 – с. *Яцковица* [32, с. 330]. 1887 – *Яцковцы* [41]. Кін. XIX – поч. XX ст. – с. *Яцковицы* [18]. 1924 – с. *Яцковиці* [43, с. 86]. 1946 – с. *Долинка* [48, с. 25]. Локат. н. (ойконіміз. ГТ), пор. апел. *долинка* – «маленька долина» [52, с. 43]. Варіанти н. – відантроп. першопос. суф. дер., пор. ОН *Яцьків* < *Яків* [46, с. 414], *Яцко* (1407) [28, с. 213], *Яцкий* (1571) [8, с. 383].

Дорожѹнського – х., Ум. Зареєстровано у 1924 р. біля м. Умань [43, с. 86]. Ген. синг. ел. посесив, пор. ОН *Дорожинській* [42, с. 215].

Дубѹна – х., Мс. Як н. п. зареєстровано у 1924 р. біля с. Цибулів [43, с. 89]. Знято з обл. н. п. Локат. н. (ойконіміз. ГТ), пор. *дубина* – «дубовий ліс; гора, вкрита лісом тільки на вершині; горб у лісі, вкритий деревом» [6, с. 42; 10, I, с. 451; 20, с. 74; 22, с. 283; 29, с. 192; 39, I, с. 328; 40, II, с. 429]; див. також ОН *Дубина* (1495) [4, с. 137; 28, с. 79; 13, с. 128].

Дубѹна – х., Хр. Згадується у 1924 р. [43, с. 88]. Знято з обл. н. п. Локат. н. (ойконіміз. ГТ).

Дубѡва – с., Дбв., Ум. Відоме з 1730 р. [17, с. 591; 27, с. 170]. 1766 – *Dubowa* [3, V/2, с. 195]. 1834 – с. *Дубовая* [32, с. 374]. 1885 – м. *Дубова* [2, с. 32]. 1887 – *Дубово* [41]. 1924 – м-ко *Дубове* [43, с. 73]. 1926 – с. *Дубова* [44, с. 150]. За переказами, на місці сучасного с. у XVIII ст. ріс дубовий ліс [27, с. 170]. На нашу думку, відантроп. посесив н. (ойконіміз. присвійн. прикм.), пор. ОН *Дуб* (1004) [28, с. 80; 13, с. 128], *Дубъ* (1495) [47, с. 138]; див. також флоролексему *дуб* – «багаторічне листяне дерево з міцною деревиною та плодами-жолудями» [40, II, с. 248; 37, III, с. 97; 39, I, с. 330].

Ейлерський – х., Ум. Як н. п. згадується у 1924 р. [43, 87]. Знято з обл. н. п. На нашу думку, н. – відантроп. дер. (ойконіміз. присвійн. прикм.), пор. ОН *Ейлер*, див. також ОН *Ела* [28, с. 82].

Жовтне́ве – с., Крт., Мс. 1946 – *с. Жовтневе* [48, с. 25]. Н. з «ідеологічним» забарвленням (ойконіміз. прикм.).

Жолудько́ве – с-ще, Мнк., Мн. 1926 – *Желудьково* [44, с. 150]. 1946 – *х. Жолудькове* [48, с. 279]. За переказами, н. – відфлоролексемний дер., пор. апел. *жолудь* [39, I, с. 563; 10, I, с. 490; 25, с. 41]. На нашу думку, н. – відантроп. посесив (ойконіміз. присвійн. прикм.), пор. ОН *Жолудько*, *Жолудь* (1507) [47, с. 152].

Журбу́нці – х., Ум. 1924 – *х. Журбинці* [43, с. 86]. Знято з обл. н. п. Відкатоїконімна н., пор. *журбинці* < «жителі, які проживають біля р. Журбинки (притока р. Ятрань)» [27, с. 166; 38, с. 200]; див. також ОН землевласника *Журбин* [53, с. 18].

Забіляни – с-ще, Ппд., Мс. 1885 – *х. Забѣляны* [2, с. 35]. 1924 – *х. Забіляни* [43, с. 80]. Ном. плюрал ел. посесив, пор. ОН *Забелян* [8, с. 152], див. *Забѣла* (1454) [8, с. 117; 28, с. 86; 47, с. 154].

Зава́лля – с., Мс. Ймовірно, існувало у XVI ст. як *х. Завалля* [9, с. 20]. 1924 – (село передм.) *Завалля при Монастирищі* [43, с. 79]. 1926 – *с. Завалля* [44, с. 151]. 12.07.1958 – приєднано до смт Монастирище [50]. Локат. конфікс. н. (поселення, що знаходиться за валом фортеці) [9, с. 20], пор. ГТ *вал* – «великий земляний насип навколо поселення, міста або фортеці для захисту від ворога; декілька невисоких горбів; козацькі вали; гребінь, продовгувате підвищення; купа; великий камінь» [10, I, с. 123; 22, с. 280; 40, I, с. 283; 48, с. 64]; див. також ОН *Завала*, *Завалѣй* < діал. *завалий* – «незграбний, неповороткий», *Заваль* – «той, що мешкає за валом» (1649) [34, с. 541]; апел. *завал* – «нагромадження, велика купа чого-небудь обваленого або зваленого; засіка, збудована нашвидкуруч для захисту» [40, III, с. 35; 11, I, с. 558; 10, II, с. 11]. Варіант: локат. н.-сл.-сп. (ойк. + прийм. + ойк.).

Зайця – х., Тл. 1926 – *Зайця* [44, с. 151]. Знято з обл. н. п. Ген. синг. ел. посесив, пор. ОН *Заяць*, *Zajec* (1449) [28, с. 88; 13, с. 22].

Заліське – с., Злс., Тл. Засноване наприкін. XVII ст. [17, с. 539]. XVIII ст. – *Юзефівка* [15, с. 17; 17, с. 539]. 1765 – *sl. Juzefowka* [3, VII/3, с. 32]. 1800 – *с. Залески* [5]. 1885 – *с. Залѣское* [2, с. 35]. 1887 – *Залѣски* [41]. 1895 – *с. Залѣское* [45, с. 106]. Кін. XIX – поч. XX ст. – *с. Залѣсное* [18]. 1920 – *с. Залеське* [48, с. 358]. 1924 – *с. Заліське* [43, с. 84]. Відантроп. посесив (ойконіміз. присвійн. прикм.), пор. ОН прикажчика *Заліського* [15, с. 17]; див. також ОН *Залесский* (1621) [8, с. 119; 39, I, с. 378], ГТ *залісся* – «частина вирубаного лісу; місце за лісом; узлісся» [8, с. 37; 52, с. 52; 40, III, с. 192; 10, II, с. 60]. Варіанти: 1) відантроп. суф. дер., пор. ОН прикажчика *Юзефа* [15, с. 17]; див. також ОН *Юзеф* < *Йосип* [36, с. 109]; 2) плюрал. дер., утворений шляхом усічення антропоніма.

Запа́дній – х., Мс. 1895 – х. *Западній* [45, с. 155]. Знято з обл. н. п. Квалітат. дер. (ойконіміз. прикм.), пор. ГТ *западня* – «низина в полі, залита весняною водою; ковбаня; глибока яма; замаскована яма; яр у степу» [23, с. 264].

Зару́бинці – с., Шрп., Мс. Ймовірно, існувало у 1450–1500 рр. [9, с. 19]. 1765 – *Zarubińce* [3, V/2, с. 195]. 1800 – *Зарубинцы* [5]. 1864 – с. *Зарубинцы* [32, с. 330]. 1924 – с. *Зарубинці* [43, с. 99]. Н. – суф. дер. відкатоїконімічного характеру.

Зату́шок – с-ще, Клд., Ум. Виникло на поч. ХІХ ст. (приблизно 1816 р.) [27, с. 172]. 1895 – фер. *Затишье* [45, с. 280]. 1926 – *Затишок* [44, с. 151]. Ойконіміз. апел. із кваліт. значенням, пор. *затишок* – «тихе місце, захищене від вітру, течії і т. ін.» [27, с. 172; 40, III, с. 351; 10, II, с. 107; 11, I, с. 649; 52, с. 55].

Захва́тівка – посел., Хр. 1924 – посел. *Захватівка* [43, с. 88]. Знято з обл. н. п. Локат. суф. дер., пор. *захват* – «відстань між крайніми точками чого-небудь розгорнутого» [40, III, с. 377]; див. також ОН *Захват*.

Заячкі́вка – с., Сшк., Ум. 1787 – *Zajczkowka* [3, V/2, с. 700]. 1885 – д. *Заячковка* [2, с. 36]. Кін. ХІХ – поч. ХХ ст. – с. *Заячовко* [18]. 1924 – с. *Заячівка* [43, с. 73]. Гіпотези походження н.: 1) від ОН першопоселенця *Заєць*; 2) від самолюбивих людей, які проживали у районі Гапчиної долини. С. виникло поза цим поселенням за «ячками»; 3) від значної кількості *зайців* [27, с. 173]. На нашу думку, н. – відантроп. першопосел. дер., пор. ОН *Заєць*, *Zajec* (1449) [28, с. 88; 13, с. 22; 26, с. 12; 47, с. 138].

Заячкі́вка – с., Зчк., Хр. Виникло на поч. ХVІІ ст. [17, с. 628]. 1834 – с. *Заячовка* [32, с. 368]. 1895 – с. *Заячовка* и *ферма* [45, с. 280]. Кін. ХІХ – поч. ХХ ст. – с. *Заячовка* [18]. 1924 – с. *Заячівка* [43, с. 88]. Вірогідно, н. – відантроп. першопос. дер., пор. козак *Василь Заєць* (1649) [34, с. 145]. Варіант: описова конструкція (ойк. та АГТ).

Заячко́вській – х., Ум. 1895 – х. *Заячовській* [45, с. 280]. Знято з обл. н. п. Локат. н. (ойконіміз. ад'єкт.).

Здобу́ток Жов́тня – с-ще, Тлн., Тл. 1960 – с-ще *Здобуток Жовтня* [51]. Идеолог. н.-сл.-сп.

Зелéний Га́й – с-ще, Ппв., Мн. Заселена 1922 р. переселенцями із с. Попівка [25, с. 42]. 1924 – х. *Зелений Гай* [43, с. 79]. 1926 – *Зелений гай* [44, с. 151]. Локат.-кваліт. н.-сл.-сп. з емоц.-експрес. забарвленням (ойконіміз. прикм. та ГТ), пор. *зелений* – «один з основних кольорів спектра – середній між жовтим і блакитним; колір, який символізує свободу, радість, надію» [40, III, с. 553; 25, с. 43], *гай* – «невеликий, переважно листяний ліс» [10, I, с. 265; 28, с. 61; 48, с. 94].

Зеленьків – с., Злн., Тл. Засноване в кін. XVII – I пол. XVIII ст. [15, с. 21; 17, с. 539]. 1766 – *Zielenkow* [3, V/2, с. 195]. 1790–1791 – *Zielonkow* [3, V/2, с. 702]. 1834 – с. *Зеленьковъ* [32, с. 360]. 1887 – *Зеленьки* [41]. 1924 – с. *Зеленків* [43, с. 85]. 1946 – с. *Зеленьків* [48, с. 289]. За М. С. Дігтяренком, н. пов'язана з прикм. *зелений* [15, с. 21]. На нашу думку, н. – відантроп. посесив (ойконіміз. присвійн. прикм.), пор. ОН *Михайло Зеленко* (1649) [34, с. 151]. Варіант: ном. плюрал. ел. посесив.

Зелінського – х., Мн. 1926 – *Зелінського* [45, с. 151]. Знято з обл. н. п. Ген. синг. ел. посесив, пор. ОН *Зелинській* [3, V/1, с. 199], *Зеленській* (1898) [42, с. 45].

Зирку́ – х., Ум. 1895 – х. *Зирки* [45, с. 280]. Знято з обл. н. п. Ном. плюрал. ел. посесив, пор. ОН *Зирко*, див. ОН *Зиряк* [30, с. 104].

Зозулинці – с-ще, К.-Кр., Мс. 1926 – *Зозуленці* [44, с. 151]. 1946 – х. *Зозулинці* [48, с. 25]. 1981 – с-ще *Зозулинці* [49, с. 38]. Ном. плюрал. ел. посесив, пор. ОН *Зозуля* [13, с. 125; 28, с. 87; 47, с. 162], *Гринько Зозуля* (1649) [34, с. 134], *Зозулины* (1898) [42, с. 50].

Зоряне – с., Угл., Хр. Давня н. – *Охрїмове* [9, с. 36]. 1613 – *Bosowka* [31, с. 42]. 1885 – с. *Босовка* [2, с. 21]. 1924 – с. *Босівка* [43, с. 88]. 1967 – с. *Зоряне* [17, с. 624]. Сучасна н. – ойконіміз. прикм. із позитивною конотацією (*зоряний* у значенні «піднесений, гарний»). Варіанти: 1) відантроп. суф. посесив, пор. ОН *Босъ* < *Болеславъ* [28, с. 24]; 2) відантроп. н. (ойконіміз. присвійн. прикм.), пор. ОН *Охрѣмъ* (1392) [39, II, с. 118].

Зюбрѹха – с., Кнж., Мс. Існувало за часів княжої доби [9, с. 16]. 1790–1791 – *Zubrycha* [3, V/2, с. 703]. 1857 – с. *Зубриха* [32, с. 331; 3, VI/1, Прилож., с. 583]. 1885 – с. *Зюбриха* [2, с. 36]. І. Волошенко вважає, що на території сучасного с. було місце для водопою зубрів [9, с. 16]. На нашу думку, н. – відантроп. посесив. дер. (ойконіміз. андронім), пор. ОН *Зубрь*, *Зоубрь* (1404) [39, I, с. 409; 47, с. 163], *Зубрикъ* [13, с. 123].

Івангород – с., Івг., Хр. Засноване наприкінці XVI – на поч. XVII ст. [17, с. 621]. 1613 – *Iwanhorod* [31, с. 42]. 1829 – *Иванъ городъ* [19]. 1926 – *Івангород* [44, с. 151]. Кваліт.-посесив. композит, пор. ОН *Иванъ* (1349) < христ. *Іоаннъ* [39, I, с. 419; 28, с. 93; 52, с. 59; 10, IV, с. 552], *городъ* – «укріплене місце, фортеця» [9, с. 28].

Іванівка – с., Івн., Ум. XVI ст. – *Циберманівка* [31, с. 19]. 1653 – г. *Цымермановка* [1, X, с. 101]. 1654 – г. *Цимермановка* [1, X, с. 295]. 1766 – *Sebermanowka* [3, V/2, с. 196]. 1834 – с. *Цыбермановка* [32, с. 350]. XIX ст. – (в тексті) *Ценермановка* [3, III/3, с. 347]. 1887 – *Цыберманово* [41]. 1890 – *miasteczko Sumermanowki* [3, VII/2, с. 556]. 1895 – с. *Цебермановка* [45, с. 292]. 1914–1915 – с. *Іванівка* [26, с. 36; 27, с. 174]. 1924 – с. *Іванівна (Циберманівка)* [43, с. 87]. 1926 – *Іванівка* [44, с. 151].

Гіпотези походження колишньої н.: 1) відантропонімна н. [26, с. 36]; 2) від *цебро* – «відро» [26, с. 36]; 3) від прізвища економа Калиновського – *Т. Цимермана* [14], що найбільш імовірно, пор. також ОН *Цимермань* < *zimertann* – «тесляр» (1649) [34, с. 563; 33, с. 186]. Сучасна н. – відантроп. посесив. ойк., пор. землевласники *Іванські* [27, с. 260].

Іва́нівка – с-ще, Мсв., Хр. Як н. п. згадується із 1924 р. [43, с. 82]. Відантроп. н., невідомої мотивації.

Іва́нчик – х., Мс. 1895 – *хут. Іванчикъ* [45, с. 155]. 1926 – *Іванчик* [43, с. 151]. Знято з обл. н. п. Відантроп. демін. н., пор. ОН *Іванъ* (1349) [39, I, с. 419]; див. також ОН *Іванча* (1474), *Іванчиков* (1627) [28, с. 92; 8, с. 126].

Іва́ньки – с., Івн., Мн. Відоме у 1609 р. [25, с. 44], хоча, ймовірно, існувало у 1580 р. [16, с. 13]. 1613 – *Iwanki* [31, с. 42; 25, с. 46]. 1654 – *г. Іванка* [1, X, с. 295]. 1776 – *wieś Iwanka* [3, V/2, с. 272]. 1834 – *м-ко Іванька* [32, с. 358]. 1885 – *м. Іваньки* [2, с. 37]. 1887 – *Іванки* [41]. 1924 – *м-ко Іваньки* [43, с. 78]. Гіпотези походження н.: 1) від ОН козака *Іванка* [25, с. 44; 16, с. 13; 21]; 2) від ОН *Івана Ганжі* [25, с. 46]; 3) від флоролексеми *іваньки* [25, с. 46]; 4) відгідрон.дер. (*р. Іванька*) [45, с. 280]. На нашу думку, родова н., пор. ОН *Іванько* < *Іван* < *Іоаннь* [28, с. 92]. Варіант: ген. синг. ел. посесив (помилково), пор. ОН *Іванко* < *Іван* [46, с. 144].

Іва́хни – с., Івх., Мс. Відоме з XVIII ст. [17, с. 478], з 1752 р. [32, с. 330]. 1864 – *с. Івахны* [32, с. 330]. 1924 – *с. Івахни* [43, с. 89]. Родова н., пор. ОН *Івахно* < *Іван* [10, IV, с. 552; 39, I, с. 419; 28, с. 93; 8, с. 126; 46, с. 145]; див. також ОН *Грицько Івахненко* (1649) [34, с. 144].

Ілько́въ – х., Мс. 1885 – *х. Ільковъ* [2, с. 37]. Знято з обл. н. п. Н. – відантроп. посесив (ойконіміз. присвійн. прикм.), пор. ОН *Ілько* (1253) < *Ілля* [28, с. 94].

Отже, система назв населених пунктів, акумулюючи в собі різноспектрову єдність внутрішньо- та позамовних чинників, є цінним джерелом для вивчення історичних процесів, які відбувалися у мовній структурі ойконімів, для визначення характерних словотвірних тенденцій у будові онімів як складових елементів лексичної системи, а також впливу чужомовних елементів на творення власних імен та взаємозалежності інтра- й екстралінгвальних факторів у становленні засобів та способів ідентифікації денотата. Тому особливо вдячним матеріалом для дослідження є ойконімікон окремої території. Реферована розвідка є закономірним явищем у світлі сучасних регіональних ономастичних досягнень, оскільки не тільки містить спостереження щодо дериваційних, мотиваційних і лексико-семантичних ознак ойконімії Уманщини, але й уводить у науковий обіг новий фактичний матеріал.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. Т. 1–25. Санкт-Петербург, 1861–1892.
2. Алфавитный списокъ населенныхъ мѣсть Кіевской губерніи. Киев: Изд. Кіевскаго губ. стат. ком-та, 1885. 83 с.
3. Архивъ Юго-Западной России, издаваемый временной комиссиею для разбора древнихъ актов, высочайше учрежденною при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. 1–8. Киев, 1859–1914.
4. Астряб М. Г. Старая Полтавщина и столетняя тяжба Марковичей с Свечками и Пасютами /1720–1827 гг./ Полтава, 1912. 147 с.
5. Атлас Киевской губернии, состоящи из генеральной карты 12 городовыхъ планов и 12 поветовыхъ карт. Киев, 1800.
6. Бабишин С. Д. Топоніміка в школі. Київ: Рад. школа, 1962. 122 с.
7. Бірыла М. В. Беларуска антрапанімія. Мінск: Наука і техника, 1969. 504 с.
8. Веселовский С. Б. Ономастикон. Древнерусские имена, прозвища и фамилии. Москва: Наука, 1974. 382 с.
9. Волошенко І. Монастирищина. З історії рідного краю. Черкаси: Сіяч, 1995. 229 с.
10. Грінченко Б. Д. Словарь української мови. Т. 1–4. Київ: Наук. думка, 1996–1997.
11. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 1–4. Москва: ГИИНС, 1955–1965.
12. Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині. Луцьк: Настир'я, 1997. 108 с.
13. Демчук М. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. Київ: Наук. думка, 1988. 172 с.
14. Державний архів Черкаської області (м. Черкаси). Ф. р. 4178. Оп. 2. Спр. 439. Арк. 19–20.
15. Дігтяренко М. С. З історії землі Тальнівської. Черкаси: Сіяч, 1995. 160 с.
16. Жадько В. О. Материзна: Історія села Іваньки. Київ, 2002. 95 с.
17. Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область. Київ: Інститут історії АН УРСР, 1972. 788 с.
18. Карта Киевской губернии. Санкт-Петербург: Изд. картогр. зав. А. Ильина, (конец XIX в. – нач. XX в.).
19. Карта представляющая Малороссію подъ владѣніемъ Польскимъ, составленная въ началѣ XVII века Инженеромъ Бопланомъ, на Россійській языкъ переложенная Дмитриемъ Бантышъ-Каменскимъ 1829 года.
20. Коваль А. П. Знайомі незнайомці: Походження назв поселень України. Київ: Либідь, 2001. 304 с.
21. Кукос Є. Походження назв наших сіл // *Промінь комунізму*. 1980. № 120. С. 109–110.
22. Кукурудзяк М. Г., Соколовська М. О., Валесюк Г. В., Гаврилюк С. М. Історико-красназнавчий нарис села Кременчуки (Красилівський район, Хмельницька обл.). Хмельницький: Поділля, 1995. 80 с.
23. Лучик В. В. Гідронімія Середнього Дніпро-Бузького межиріччя: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Український державний педагогічний університет

- ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1995. 452 с.
24. Марусенко Т. А. Материали к словарю украинских географических апеллятивов (названия рельефов) // Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика). Москва: Наука, 1968. С. 206–255.
  25. Матеріали з історії Маньківського району / упор. Й. П. Оленчук. Маньківка, 1993. 143 с.
  26. Мицик Ю. А. Умань козацька і гайдамацька. Київ, 2002. 89 с.
  27. Монке С. Ю., Петренко А. І., Кузнець Т. В. та ін. Нарис історії Уманщини (з найдавніших часів до 60-х років ХХ століття): монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2001. 266 с.
  28. Морошкин М. Я. Славянский именовслов, или Собрание славянских личных имен в алфавитном порядке. Санкт-Петербург, 1867. 219 с.
  29. Мурзаев Э. М. Словарь народных географических терминов. Москва: Мысль, 1984. 653 с.
  30. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини. Тернопіль: Книжково-журнальне видавництво «Тернопіль», 1995. 132 с.
  31. Панченко Л. Паланка (історико-краєзнавчий нарис). Умань, 2003. 338 с.
  32. Похилевич Л. Сказанія о населенных мѣстностяхъ Кіевской губерніи или статистическія, историческія и церковныя заметки о всѣхъ деревняхъ, селахъ, мѣстечкахъ и городахъ, въ предѣлахъ губерніи находящихся. Кіевъ: Тип. Кієво-Печерской Лавры, 1864. 763 с.
  33. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ: Наук. думка, 1966. 214 с.
  34. Реєстр Війська Запорозького 1649 року / підгот. до друку О. В. Тодійчук (голов. упоряд.) та ін.; редкол.: Ф. П. Шевченко (відп. ред.) та ін. Київ: Наук. думка, 1995. 592 с.
  35. Реєстр усього Війська Запорозького після Зборівського договору з королем польським Яном Казимиром складений 1649 року, жовтня 16 дня й виданий по достеменному виданню О. М. Бодяньським: у 3 ч. Ч. 1. Київ: МСП «Козаки», 1994. 245 с.
  36. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Словник-довідник. Київ: Наук. думка, 1996. 335 с.
  37. Словарь древнерусского языка (XI– XIV вв.) в 10 т. Т. 1–4 / гл. ред. Р. И. Аванесов. Москва: Русский язык, 1988–1991.
  38. Словник гідронімів України. Київ: Наук. думка, 1979. 782 с.
  39. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: в 2 т. Т. 1–2. Київ: Наук. думка, 1977–1978.
  40. Словник української мови: в 11 т. Т. 1–11. Київ: Наук. думка, 1970–1980.
  41. Специальная карта Киевской губернии. Исправлена по оригиналам военно-топограф. съемки. 1887 г.
  42. Список дворян, внесенных в дворянскую родословную книгу Полтавской губернии. Полтава: Изд. Полт. дворян. депутат. совр., 1898. 120 с.
  43. Список поселень Київщини. Київ: Видання газети «Вістник Київського губвиконкому», 1924. 152 с.
  44. Список поселень Уманської округи. Попередні підсумки всеспілкового перепису населення 1926 р. Умань: Друк. вид. «Сел. правда», 1927.
  45. Списокъ населенныхъ местъ Кіевской губернии. Кіев: Изд. Кіевск. губ. стат. к-та. Изд. 3, 1896. 368 с.
  46. Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 509 с.

47. Тупиков Н. М. Словарь древнерусских личных имен. Санкт-Петербург, 1903. 530 с.
48. Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р. Київ, 1947. 1064 с.
49. Черкаська область. Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1981 року / склали і підгот.: І. Т. Нечай, В. Г. Восканян, В. Є. Кам'янський. Дніпропетровськ : Промінь, 1981. 118 с.
50. Черкаська область. Адміністративно-територіальний поділ / Довідник адміністративно-територіального поділу Черкаської області. За станом на 1 липня 1971 р. Вид. 4-е. Дніпропетровськ, 1972. 134 с.
51. Черкаська область. Адміністративно-територіальний поділ / Довідник адміністративно-територіального поділу Черкаської області. На 1-е квітня 1966 р. Черкаси, 1966. 137 с.
52. Шульгач В. П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. Київ: Кий, 2001. 189 с.
53. Юркевич В. Звенигородщина в XV–XVI в. // *Історико-географічний збірник*. 1929. Т. 3. С. 3–22.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

1. Загальні назви

АГТ – адміністративно-господарський термін	М. – місто
Ад'єкт. – ад'єктонім	Міст. /мест./ – містечко
Апел. – апелятив	Ном. – номінативний
Відантроп. – відантропонімний	ОН – особова назва
Відапел. – відапелятивний	Пол. – половина
Відгідрон. – відгідронімний	Пор. – порівняйте
Відетнон. – відетнонімний	Поч. – початок
Відойкон. – відойконімний	С. – село
ГТ – географічний термін	С-ще – селище
Д. – “деревня”	Серед. – середина
Ден. – денотат	Смт. – селище міського типу
Дер. – дериват	Ст. – століття
Див. – дивіться	Трет. – третина
Ел. – еліптичний	Х. – хутір
Кін. – кінець	

2. Райони

Мн. – Маньківський	Ум. – Уманський
Мс. – Монастирищенський	Хр. – Христинівський
Тл. – Тальнівський	

3. Міські, селищні та сільські ради

К.-Гр. – Кобриніно-Гребельська	Крв. – Кривецька
К.-Гр. – Кузьмино-Гребельська	Крп. – Краснопільська
Кбр. – Кобринівська	Крс. – Красенівська
Квк. – Кривоколінська	Крт. – Коритнянська
Клд. – Колодистенська	Крч. – Кривчунська
Кпв. – Копіюватська	Ксн. – Косенівська
Крб. – Коробівська	Ктв. – Кутівська

Кчб. – Кочубеївська
Кчр. – Кочержинська
Кщн. – Кишенецька

Млс. – Малосеvastянівська
Мнс. – Монастирищенська

Стаття надійшла 29.09.2017 року

УДК 811.161.2'367.332:821.161.2'06.09-332

Інна Гороф'янюк, Наталія Харкава
(Вінниця, Україна)
e-mail: gorofyanyuk@gmail.com

СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ГОЛОВНОГО КОМПОНЕНТА ОДНОСКЛАДНИХ ПРИСЛІВНИКОВИХ РЕЧЕНЬ У МАЛІЙ ПРОЗІ МАРІЇ МАТІОС

У статті проаналізовано семантичні параметри головного компонента односкладних прислівникових речень у малій прозі Марії Матіос. Установлено, що роль головного члена односкладного прислівникового речення найчастіше виконують означальні прислівники просторової та оцінної семантики – кольору, звуку, температури, освітленості, естетичних виявів. У текстах малої прози письменниці ширше функціює форма нульового ступеня якісно-означальних прислівників, компаративні та суплетивні форми зі значенням міри й ступеня менш частотні.

Ключові слова: односкладне прислівникове речення, означальні прислівники, головний компонент односкладних прислівникових речень, семантика, Марія Матіос.

Гороф'янюк И., Харкавая Н. Семантические параметры главного компонента односоставных наречных предложений в малой прозе Марии Матиос.

В статье проанализированы семантические параметры главного компонента односоставных наречных предложений в малой прозе Марии Матиос. Установлено, что роль главного члена односоставного предложения с главным членом, выраженным наречием, чаще всего выполняют определительные наречия пространственной и оценочной семантики – цвета, звука, температуры, освещенности, эстетических проявлений. В текстах малой прозы писательницы активнее функционирует форма нулевой степени качественно-определяющих наречий, компаративные и суплетивные формы со значением меры и степени менее частотны.

Ключевые слова: односоставное предложение с главным членом, выраженным наречием, определительные наречия, главный компонент односоставных предложений, семантика, Мария Матиос.

Gorofyanyuk I., Harkava N. Semantic parameters of a principal part of one-member adverbial sentences in Maria Matios' stories.

The article focuses on semantic parameters of a principal part of one-member adverbial sentences in Maria Matios' stories. The one-member adverbial sentences are